

A HETVENÉVESEK KÖSZÖNTÉSE

FRANYÓ ZSUZSANNA

Nekem viszonylag könnyű dolgom van, hisz a hetvenéveseket az egyik ünnepelt nemrég megjelent könyvében olvasható gyűjtéséből vett idézettel is köszönhetem. Frappáns kis köszöntővel, mégpedig annak mind az öt sorával, hisz tudjuk, a könyv szerzője, a néprajzos orvosprofesszor hadakozik a kimondható, ocsmány szó vagy kifejezés ki nem mondása ellen, a szókezdést követő pontozás ellen. Így hát pontozások nélkül idézem a köszöntőt köszöntőként:

*Isten éltesse!
Padra fektesse!
Varnyú szálljon a hasára,
Károgjon a segge lukába,
Osz bassza meg a seggit az összes komája!*

Burány Béla *Ünnepek, szokások, babonák* című könyvéből idéztem, mely a Forum Könyvkiadó gondozásában jelent meg, és ebben a könyvben az is olvasható, hogy „az ünnep mint életérzés olyan ajándéka az életnek, ami semmi mással nem helyettesíthető. Külön megünnepelni valója mindenkinek van . . . A megosztott ünnep úgy fokozza az élményt, mint a közös ének, az összesimuló két hangtól a százezres stadionok hangorkánjáig . . .” Ilyen megosztott ünnepen vagyunk most itt. És nekem tényleg könnyű dolgom van, hisz művészettörténészt is köszönhetek, aki még a szabadkai gimnáziumban harminckét évvel ezelőtt tanárom is volt, színészkrónikásokat köszönhetek, akikkel vajdasági magyar színházakban dolgoztam, az egyikőjük igazgatóm is volt, jó ismerős író, publicistát köszönhetek, akinek hangjátékát a jugoszláviai magyar drámairodalomban kísérleti drámának tartom, és nem hangjátéknak, és köszönhetem az orvosetnográfust.

Valamennyien a vajdasági magyar művelődési élet különböző nézőpontú kutatói, megfigyelői, lejegyzői, rendszerezői. Tevékenységük áttekintésekor, számbavételekor azonban kiderül, hogy nekem mégsincs könnyű dolgom, hisz gazdag és tartalmas az általuk alkotott anyag, szinte minden területet felölel, ezért kellene külön-külön elemezni minden hetvenéves jubiláns munkásságát, de ezúttal én ezt nem tehetem, így ezen a megosztott ünnepen megkísérlem a közös vonások felvázolásával üdvözölni azokat, akiket köszöntení feladatomban.

Mi hát a közös? Az, hogy valamennyien a jugoszláviai magyar irodalom szerves részei, és én már csak ennél a meghatározásnál maradok, amikor a Vajdaságban élő, gondolkodó és alkotó embercsoportról beszélek – tehát ennek a régióknak a kutatói, hagyományai őrzői, leírói, tájékoztatói, felvilágosítói, oktatói, szórakoztatói.

A színpadon elhangzó szó, mondat, gondolat ennek a tájnak, az itt élő ember életérzéséből ered, és az itt megélt élmények és körülmények részletes leírása marad meg a krónikás színészek könyveiben, akár az *Egy színész naplójából* címűben, akár a *Mestermutatványok* című Virág Mihály rendezőről szóló könyvben. A jugoszláviai magyar színházi élet eseményeit (jelentőseket és kevésbé jelentőseket) rögzítik ezek az írások a színésziró percepciójából. Úgy adódott, hogy Barácius Zoltán és Faragó Árpád a színpadról is szóltak hozzánk, és mindketten íróemberek. Nem véletlen, hogy írásaikban színházról (akár professzionálisról, akár amatőr együttesről) írnak, rendeznek, szövegválogatók (Barácius pedig drámaíró is), mindkettőjük szövegeiből a színházhoz, a jugoszláviai magyar színjátszáshoz való mérhetetlen ragaszkodás olvasható ki, és olyan színészi szenzibilitás, amit igazán csak a néző-olvasó érezhet át. Akárcsak Mrozek *Emigránsok* című drámájának egyik szövegrészletét Faragó színpadi alakításában: „Hisz kimondtam már, amit gondolok. Kimondhatom még egyszer . . . [és Faragó lassan felemelte nagy fejét, és maga elé bámulva folytatta] Mondogathatom reggeltől estig, a hatóság egyáltalán nem fogja megakadályozni, hogy kimondjam, amit gondolok. Még hogy az én gondolataim . . .” Számít-e ez egyáltalán? – gondolta tovább Faragó a színpadon abban a pillanatban, vagy gondolhatta volna. A kimondás szükségessége és a számít-e egyáltalán kétsége itt a Vajdaságban talán mindig jelen van a színészember életében.

A tevékenység e területe viszont szükséges, mint ahogy a népszokásaink kutatása és lejegyzése is végtelenül fontos ügy, és az orvosetnográfus ezt valóban ügyként is kezeli, egyébként nem „szaporodnának” gyűjteményes kötetek. Mi viszont szegényebbek lennénk a *Zentavidéki népballadák* nélkül, a vajdasági magyar gyermekjátékdalok gyűjteménye, az erotikus népmesék, anekdoták, történetek, népdalok és katonadalok, ünnepek, szokások, babonák gyűjteménye nélkül, soroljuk mindezt a teljesség igénye nélkül. A mi hagyó-

mányaink ezek, a mi „gyökereink”, amelyek lejegyzéssel és a leírt szövegek közreadásával válnak maradandókká, hogy azután segítségükkel vizsgálni is lehessen itt élő népünk életének alakulástörténetét.

A művészettörténész is a megmaradt és meglevő tárgyi valóságból indul ki, amikor az építészet, szobrászat, festészet, iparművészet területén attribuíál stílusjegyeket, megjelöli a műalkotás korát, megnevezi alkotóját; műveket elemez, művészek biográfiáját állítja össze, megjelenti a vajdasági szecesszió történetét, vagy komparatív összehasonlítást végez *Nagybánya és a vajdaságiak* címen, vagy éppen Farkas Béláról ír kismonográfiát. Vajdaság kései szecessziójának poétikus festőjéről szól a Vajdaságot szerető Bela Duranci, a minden művészettörténeti szempontból fontos elemet tökéletesen ismerő művészettörténész, aki annak idején már a gimnáziumi óráin is kisesszéket tartott Szabadka építészeti remekeiről, képtárba vezényelt bennünket, és a helyszínen elemezte Sáfrány Imre, Szilágyi Gábor, Torok Sándor, Vinkler Imre festményeit. De ugyanilyen élvezettel olvassuk rövidebb lélegzetű elemzéseit a folyóiratokban, a napilapokban, és csodálattal hallgatjuk tárlatmegnyitóit, ahol mindent megtesz annak érdekében, hogy kialakítsa bennünk a pontos megfigyelés igényét, és útmutatást adjon a szélesebb összefüggésrendszerben való gondolkodáshoz. Könyveiben sem elégszik meg egy festmény elemzésével, hanem annak kapcsolatait keresi az irodalomban, a történelemben, hogy szélesítve az ismeretkört, pontosítsa a vizsgált tárgyat.

A jugoszláviai magyar irodalom tartja számon Major Nándort íróként és publicistaként. *Dél* című regényében is a jellegzetes „vajdasági” problematikával foglalkozik, amely az itteni prózában mutatkozott. *A Tér és az Idő* kérdésének leszűkített igazságát fogalmazza meg, amikor azt állítja, hogy „ahol az idő higan iramlík, ott a teret kell telíteni”, ahol a „higan iramlás”-t az írónak a hétköznapi életet célzó önkritikájaként kell értelmezni. Mintha ez a „higan iramlás” visszatérő motívuma lenne az írónak, hisz amikor naplót ír, és rögzíti az itteni napi eseményeket, valóban jól látszik ez a vajdasági hígság, de itt már a szerző kevésbé önkritikus. *Az itt és a most* regényét a *Hullámokban* írta meg, ahol is egyszerre beszél el a húsz évvel előbb történt eseményeket és a friss jelenségeket. Major szépirodalmi szövegeiben az elemzés és a majori bölcselkedés alapja a közvetlen környezetéből adódik, a vajdasági létteréből, amelybe született, és amelyben él. Külön szerepet kap műveiben a tér kérdéskörben a tanya. A vajdasági tanyavilág különös életvitelének képe rejlik például a *Hőember* című általam kísérleti drámának tartott művében is, ahol fellelhető az expresszionista Tankred Dorst *Vigyázz, szakadék* című művének háttérmotívumai, de a színhely, a vajdasági mentalitás és a nyelvi kódok az itteni életérzést tükrözik. Politikai publicisztikájában, ahogy Bori Imre megállapítja, „naprakészen reagál a szerző a vajdasági magyarság politikai életének esemé-

nyekre, analitikus módon latolgatva a lehetséges sikereket és az eluralkodó téveszmék hatásait egyaránt. Írásainak kritikai éle, a szerző politikai kultúrájának alapossága teszi jelentőssé ezt a gyűjteményt”.

És ha már azt mondtuk, hogy az itt ünnepelt hetvenévesek tevékenységét összefüggő egységként méltatjuk, szóljunk erről a gyűjtőfogalomról is, Major publicisztikájának egy régi írására hivatkozva. Az Antun Soljanhoz írt nyílt levelében a jugoszlávság irodalmáról elmélkedik. 1967-ben íródott a szöveg, amelyben Major kifejtette véleményét arról, hogyan értelmezi ő a jugoszláviai irodalmak meglétét. A szöveg lényege az, hogy abban a közösségben, ahol a nemzetek azonos szellemi és anyagi föltételek között élnek egymás mellett, a saját kultúrák egymásra hatnak. A nyelv csak egyik eleme a kultúrának, és ebben rejlik az illető nemzet saját kultúrája, és ez a kultúra hat és épül be a többi kultúrába, és a közös kultúra visszahat. Hát ezért sajátos a jugoszláviai magyar irodalom, amelyet a legjobb esetben is vajdasági magyar irodalomnak nevezhetünk, és meglétét aligha kérdőjelezhetjük meg, hisz mai ünnepeltjeink munkái meglétére a bizonyítékok.

Kishegyes, 2001. szeptember 28.